

КО ЈЕ ПОСЛАО СВ. КИРИЛА И МЕТОДИЈА У ЦЕНТРАЛНУ ЕВРОПУ – ЦАР ИЛИ ПАТРИЈАРХ?

Панајотис Христу

www.pravoslovo.net

Одговор на ово питање ће нам умногоме помоћи да боље схватимо: 1) однос свете браће Кирила и Методија и патријарха Фотија; 2) однос св. браће и Рима и 3) циљ њихове мисије.

Следујући најважнијим изворима којима располажемо - житијима св. Кирила и Методија на црквенословенском језику – њихова мисија је текла на следећи начин. Моравски кнез Растислав је византијском цару Михаилу III послао своје изасланике са следећом молбом: „Господару, пошаљи нам, ... неког епископа и учитеља; јер ти ваистину увек шириш добри закон по свим земљама.”¹

Цар је затим сазвао Сабор, позвао двојицу браће и поверио им овај задатак, што значи да сам цар беше покретач њихове мисије. Међутим, не би било исправно да се на основу претходно реченог закључи да је, у складу са византијским схватањем, циљ њиховог задатка био чисто политички. На првом месту, цар је одреаговао, јер је Растислав њему упутио свој захтев. Поред тога, ово питање се тичало и његове регије, будући да је његова дужност била да „као апостол међу царевима”² шаље мисионаре у друге крајеве ради ширења хришћанске вере. Штавише, оваква мисија је захтевала договоре на државном нивоу и знатне финансијске издатке.

Такође, заиста је чудно да се ниједном речју не говори да је Црква имала удела у поменутом задатку. Све постаје још необичније када се узме у обзир чињеница да је ова мисија започета у време када је св. Фотије био на патријаршијском трону. Уколико Црква није била умешана у читав догађај, онда ни св. Фотије Велики нема никаквог удела у овом покушају христијанизације Словена.

Многи су покушали да докажу како се Црква није мешала у овај подухват. Прво објашњење, које наводе западни историчари, јесте да Источна Црква, а посебно Цариградска Патријаршија, није била баш заинтересована за мисионарски рад – макар не после 400 г. Ова чињеница није баш тачна, будући да је између 400. и 640. године, Источна Црква својим мисионарским радом проширила хришћанску веру у многе велике земље и међу бројне народе, од Нубије у Африци до Јужне Арабије, далеке Индије, Кине и Грузије. Такође, у Европи су бројна германска племена примила хришћанство из Цариграда. Једном приликом се десило да су противници св. Кирила одбили да прихвате употребу другог језика осим три света језика са Крста. Он је побио њихове аргументе изјављујући да су на Истоку сви народи имали Јеванђеље и прослављали Бога на њиховим матерњим језицима: Јермени, Персијанци, Абхази, Грузини, Сугди, Готи, Обри, Турци, Хазари, Арабљани, Египћани, Сиријци и остали.³ Већина ових народа је примила хришћанство после 400. г. У поређењу са овом делатношћу, западна Црква је успела да христијанизује само становнике данашње Немачке и Велике Британије.

Друго објашњење Фотијевог немешања у ову мисију јесте да су св. Кирило и Методије по свој прилици били противници св. Фотија и присталице патријарха Игњатија, а самим тиме, и папе Николе. Неки чак тврде да томе у прилог иде и чињеница да је након шизме из 858. г, Полихронијев манастир, чији је Методије био игуман, подржавао Игњатија, а не св. Фотија. Још један аргумент који говори о томе јесте и то да су ова двојица браће, на своме повратку из Моравије, у Риму били срдечно дочекани. Игуман једног цариградског манастира, који беше наклоњен Игњатију, није могао, како се то каже, подржавати Фотија, те су и Кирило и Методије, будући да су топло примљени у Риму, морали бити против њега.

Као одговор на ова објашњења, морамо истаћи да промена патријарха под царем Михаилом III и његовим саветником Вардасом, има много дубље корене. Они су на место ревносног, али ригидног патријарха Игњатија довели св. Фотија, веома даровитог и ученог човека, који је требало да помогне и делимично изради програм државне обнове. Како су онда могло десити да у мисију у централну Европу пође двојица људи, непријатељски расположених према Фотијевој црквеној управи, а стога и према Самој Цркви? Очигледно је да је св. Фотије, човек кога је сам цар Миахило изабрао за свога саветника о свим духовним и црквеним питањима, коме је поверио изузетно важне послове и кога је убедио да прихвати службу патријарха, није био само први који је био позван на заседање Сабора и који је одобрио послање двојице људи у Европу, већ

их је он и изабрао, као што је то чинио и у претходним мисијама. То значи да Кирило и Методије нису били његови противници, већ пријатељи. Штавише, познато је да је Кирило био ученик св. Фотија,⁴ а потом и његов колега на цариградском Универзитету, будући да је у време царовања царице Теодоре био постављен за професора философије. Дакле, он беше близак пријатељ св. Фотија - *amicus fortissimus*, према речима Анастасија библиотекара.⁵

Након смрти његовог заштитника, највишег царевог дужносника Теоктиста, Константин-Кирило је пао у немилост код државних власти, те је изгубио своју професорску катедру. Он се касније помирио са царем и Вардасом, и то залагањем самог патријарха Фотија. Константин-Кирило је са св. Фотијем отпутовао у Калифат 856. г, а потом је на његов предлог, послан у Крим и Хазарско царство. Године 861, на повратку са ових путовања, „добрио је своје место у цркви Св. апостола”;⁶ тј. постао је професор у патријаршијској школи, која је функционисала на црквеним уредбама. Заиста би било необично за св. Фотија да такву службу у овој најважнијој институцији додели своме личном непријатељу.

Коначно, не треба превидети ни титулу Константина-Кирила, који је целог свог живота био познат као „Философ” и његово житије је насловљено као „Житије Константина Философа”, а „философ” је могао припадати само Фотијевој напредној струји, а не зилотској Игњатијевој.

Не располажемо јасним показатељима који говоре о односу св. Фотија и Методија, али нам о томе сведоче поједине чињенице. Наиме, св. Методије је био постављен за игумана Полихронијевог манастира, али то не значи да је он био пријатељ са свргнутим патријархом Игњатијем. Заиста, ако је он постављен за игумана током Фотијевог патријарховања, онда му је вероватно он и доделио тај чин како би се примирили монаси који су подржавали Игњатија и како би променили своје расположење према св. Фотију. Методијево игуманство је почело одмах по повратку двојице браће из Хазарског царства и Крима, након чега је св. Фотије Методију понудио епископску катедру, коју је он одбио. Из претходно реченог савршено је јасно да није могуће да се св. Фотије није мешао у питање мисије св. Кирила и Методија у централној Европи. Из тога разлога ово питање би требало другачије поставити: због чега се не говори посебно о његовом учествовању?

Ћутање о поменутој теми је несумљиво повезано са околностима под којима су написана житија двојице браће.

Житије св. Константина Философа је написао његов и Методијев пријатељ, у Риму убрзо након Кирилове смрти 869. г. Циљ писања његовог житија био је да се изнесу јасни докази да је папа Адријан II одобрио употребу словенског језика на Литургији и тиме предупредио оптужбе уперене против св. Методија. Житије св. Методија је написано у Моравији 885. г, са циљем да се кнез Свајтополк, који беше латинофил и германофил, увери да је целокупна мисија дело византијског цара, што значи да се сви који се томеprotиве, у ствари се супротстављају плановима самога цара. У Житију св. Константина се не пренаглашава улога св. Фотија. Сваки такав покушај би нарушио сами смисао тога дела, јер су св. Фотија мрзели у Риму и целом Западу, а он тада беше и свргнут са патријаршијског трона на Истоку. Тако нешто није могуће ни у житију св. Методија, јер би се тиме умањила улога самога цара, који је био само језгро читаве мисије. То би било и прилично опасно, јер иако се Фотије тада већ био вратио на патријаршијски трон и загладио односе са Римом, то још није био учинио са Германима, који су настављали да промовишу *Filoque*. Стога би било изразито непромишљено представљати св. Фотија као особу која је била иза целе мисије свете браће Кирила и Методија. Из истога разлога се не спомиње ни улога св. Фотија у Константиновој-Кириловој мисији у Калифату,⁷ иако су тамо заједно отишли, будући да је један био одговоран за верска, а други за државна питања. Поред тога, Запад би спомињање св. Фотија у том контексту сматрао провокативним.

Дакле, нема разлога порицати да је св. Фотије, као врховни црквени ауторитет у Византији, одиграо улогу у мисији св. Кирила и Методија. Заиста, немамо другог избора, него да прихватимо ту чињеницу.

Међутим, ту се ипак поставља једно питање: због чега св. браћа нису 867. г. отишла у Цариград да говоре о својој мисији, него у Рим? Одговор на ово питање јесте необичан, али у потпуности јасан: они нису отишли у Рим по својој вољи, већ су били приморани да то учине. У Житију св. Константина се каже: „У Моравији је провео четрдесет месеци, а затим је отишао како би постригао своје ученике”; а у Житију св. Методија читамо: „Након три године, вратише се из Моравије.”

„Вратише се.” Човек се враћа на место одакле је кренуо – у овом случају Цариград – и браћа су ради пострига својих ученика отпутовала управо у град из којег су првобитно кренули – у Цариград. Међутим, прошавши Панонију, и боравећи кратко време код њеног кнеза Коцела, како би и тамо поучили своје ученике, коначно су стигли у Венецију. Вероватно је погоршавање односа између Византије и Бугарске допринело томе да се у Цариград радије путује морем. Када су св. Кирило

и Методије стигли у Венецију, како се каже у Житију св. Константина,⁸ латински епископи, свештеници и монаси су их љутито дочекали („као вране сокола“) због њихове употребе словенског језика, због чега су их осуђивали за тројезичну јерес.

Занимљиво је да се у Житију св. Константина каже да „када је папа сазнао за њега (Кирила), он је послао људе да га доведу“;⁹ што значи да Кирило у почетку није намеравао да иде у Рим, али је то учинио на папин позив. Међутим, по доласку у Рим, Кирила није примио папа Никола, већ његов наследник, Адријан II, који је беше пријатељски расположен према њему. Дакле, да није било папиног позива, св. Кирило би одмах отишао у Цариград. И заиста, оно што ова двојица браће нису успела тада да учине, св. Методије урадио је петнаест година касније, када је св. Фотије био поново постављен за патријарха.

Истина је да се о улози св. Фотија у целокупној мисији св. Кирила и Методија говори на један индиректан начин. На пример, у Житију св. Константина се, на пример, каже да је св. Фотије био Кирилов учитељ, што представља прилично безбедну чињеницу: „Од Лава и Фотија Константин је научио дијалектику и све гране философије.“¹⁰ Пред крај Житија св. Методија се каже да „се и патријарх понашао на сличан начин“:¹¹ тј. он је примио Методија у Цариграду, подржао његово учење, богато га даривао и послао натраг у његову архиепископију. Тај патријарх био је управо св. Фотије. Током овог сусрета, патријарх Фотије и Архиепископ моравски су расправљали о многим питањима, укључујући и проблем *Filioque*-а.

Управо на овај индиректан и прикривен начин писци житија св. Фотију одају сво дужно поштовање од самог почетка до краја мисије св. Кирила и Методија. Дакле, са сигурношћу можемо тврдити да св. Фотије није само учествовао у организовању ове мисије у Моравију и остале словенске земље, већ је, у ствари у целом догађају одиграо најзначајнију улогу.

Византија се суочила и са захтевом кнеза Растислава, који се осмелио на такав корак управо због народа из Цариграда који је живео у Моравији. Овај кнез је тражио епископа или учитеља који ће моћи да их на њиховом језику поучи истинитој хришћанској вери и који ће им донети „добар закон“. Цар је одмах одговорио на захтев пославши му два учитеља, од којих је један постао архиепископ моравски. Како је цар могао то учинити, а да претходно нису постојали извесни предуслови за тако нешто?

Наиме, поред учитеља који познаје словенски језик, било је потребно и писмо прилагођено посебним фонетским карактеристикама словенског језика, стварање богословске и црквене терминологије на том језику, као и преводи основних богослужбених и катихетских књига. Беше то заиста веома тежак задатак, и то управо због неписаног и неформираниог језика, којем су недостајале речи и изрази који би означавали појмове који нису ни постојали код овог културолошки неразвијеног народа.

Међутим, свети мисионари Кирило и Методије су све то донели у Моравију, што је несумњиво било резултат дугогодишње припреме, која је могла да се спроведе једино под окриљем Цркве и посебног центра за словенске студије, који је вероватно био смештен у школи Св. апостола. Главни покретач који је стајао иза свега тога био је патријарх Фотије.

Дакле, из претходно реченог можемо извести следеће закључке: 1) патријарх Фотије и цар су заједно послали двојицу браће у Европу; при чему их је св. Фотије опремио свим потребним богословским и верским материјалом, а цар Михаило III им је гарантовао политичку и материјалну заштиту; 2) мисија свете браће је имала и верске и културне циљеве.

превод са енглеског језика
сестринство *Тројеручице*, Шибеник

¹ Житије св. Константина, 14.

² *Apolytikon* на празник св. Константина (21. мај).

³ Житије св. Константина, 16.

⁴ Житије св. Константина, 4.

⁵ Писмо папе Адријана, *Monumenta Germaniae Historica*, *Epist.* VII, стр. 407.

⁶ Житије св. Константина, 4.

⁷ Житије св. Константина, 6.

⁸ Житије св. Константина, 16.

⁹ Житије св. Константина, 17.

¹⁰ Житије св. Константина, 4.

¹¹ Житије св. Методија, 13.